

# ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: АНДРАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Е.І.ПОПКОВА

*Україна, м. Запоріжжя, КЗ «Запорізький обласний інститут  
післядипломної педагогічної освіти» ЗОР*

Соціально-економічні зміни, входження у міжнародний освітній простір, структурні зміни економіки, обумовлені розвитком науки, техніки і технологій, актуалізували перед кожною людиною, що готується вступити в трудове життя, проблему вибору професії, а в подальшому, можливо, і її зміни. Саме на вирішення цієї проблеми й повинна бути орієнтована система профорієнтаційної роботи в умовах ринкової економіки. За такого підходу процес підготовки конкурентоздатної молоді до вибору професії і його супровід впродовж усього її економічно активного життя повинен стати провідним напрямком розвитку сучасної освіти. Одним із засобів розв'язання цієї соціально-економічної проблеми є проектування єдиного освітнього середовища з формування профорієнтаційно значущих компетентностей учнів старшої школи засобами професійної орієнтації.

Освітнє середовище - умови (засоби, фактори, система) виховання, освіти, самоосвіти та професійне самовизначення молоді людини .[11]

Профорієнтаційно значущі компетентності - інформованість, уявлення, знання деяких алгоритмів дій (прикладів) при рішенні ситуативних задач життєвого та професійного самовизначення, готовність використатись психолого-педагогічної підтримкою самовизначення. .[11]

Професійна орієнтація, - за Б. О. Федорішиним, являє собою науково-практичну систему підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення.

З проблеми професійної орієнтації можна відокремити ряд досліджень, які мають фундаментальний характер. Так в роботах А. Деркача, Є. Клімова, Д. Сьюпера, В. Толочка та ін.. сформульовано основні положення щодо професійного розвитку особистості. У дослідженнях Є. Павлютенкова, Б. Федоришина, І. Чечель, Є. Клімова висвітлено сутність та основні складові професійної орієнтації. Разом з цим, проблемам, пов'язаним з визначенням мети, змісту, форм і методів профорієнтації учнівської молоді на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України не досліджена.

Сучасна система профорієнтаційної роботи передбачає прийняття комплексу теоретичних положень, які визначали б її мету, завдання, структуру, форми і методи. [7]

Системна профорієнтаційна робота повинна охоплювати усі етапи професійного самовизначення людини і продовжуватися з набуттям певної професії. Для кожного етапу (до профільна орієнтація, профільна, професійна) повинні бути свої форми, методи, зміст, залежно від вікових і психологічних особливостей кожної особистості. Основною проблемою є не стільки інформаційне насичення вибору професії, скільки надання психологічної підтримки під час вибору професії та професійного розвитку особистості. Цим напрямком роботи у загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладах займаються викладачі, які, як правило, не мають для цього належної підготовки.

Слід зазначити, що на відміну від нашої країни, в розвинених європейських країнах та США профорієнтаційній роботі приділяється значна увага й основні принципи її здійснення визначаються на законодавчому рівні. Так, наприклад, в США прийнято закон, який передбачає асигнування на підготовку вчителів для проведення профорієнтаційної роботи. Вони повинні не просто допомогти молодим людям вибрати професію, а й навчити самостійно вибудовувати професійну кар'єру, ухвалюючи відповідальні рішення протягом усього трудового життя. Нові концептуальні підходи до проведення професійного орієнтування і консультування знайшли своє віддзеркалення в різних освітніх програмах. Наприклад, програму «Від школи до роботи» (School to work) прийнято в США на

федеральному рівні. Навчаючись за цією програмою, учні одержують повніше уявлення про різні сфери праці на практиці, що дає їм змогу більш усвідомлено зробити вибір своєї професійної кар'єри, ґрунтуючись на власному практичному досвіді. Програма має два напрямки: для учнів, які планують після школи навчатися у ВНЗ, і для тих, хто збирається після закінчення школи працювати. Реалізація другого напрямку передбачає ознайомлення учнів з майбутньою професією в умовах реального виробництва. Найбільш вагомим наслідком прийняття акта стало зміщення центру ваги школи з формального професійного навчання на початкову базову професійну підготовку. При цьому основний акцент робиться на формуванні загально професійних навичок та вмінь (за сучасною термінологією – загально професійні компетенції).

Наразі, в сучасному освітньому просторі України доцільно акцентувати увагу на важливому напрямку профорієнтаційної роботи – забезпечення розвитку технологічного профілю у старшій школі шляхом координації діяльності загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів.

Порівняльний аналіз літератури свідчить, що сьогодні значна увага приділяється розробці особливостей суспільно-гуманітарного, природничонаукового, естетичного, спортивного та інших профілів, але практично відсутні праці, що визначають специфіку та завдання технологічного профілю. Помітними є спроби в загальноосвітній школі звести його сутність лише до основ інформатики, або ж до профільної підготовки за невеликою кількістю спеціальностей.

Актуальність цієї проблеми зростає через те, що економіка країни, промислові підприємства відчувають нагальну потребу в робітничих та інженерних фахівцях. Впровадження в виробництво наукоємких інноваційних технологій, стрімкі зміни потреб ринку праці, старіння і вибуття висококваліфікованої робочої сили, погіршення демографічної ситуації в країні зумовлюють збільшення потреби у кваліфікованих кадрах з виробничих професій, що обґрунтовує необхідність розробки шляхів розвитку технологічного профілю в загальноосвітній школі, як первинного кроку забезпечення робітничого ресурсу вітчизняної економіки. Наголосимо, що відповідно до Концепції профільного навчання, виділення у старшій школі технологічного профілю дає змогу, і навіть необхідність співпрацювати з професійно-технічними навчальними закладами.

Водночас, в системі вітчизняної освіти існує проблема відокремленості загальної середньої та професійної освіти учнів старшого шкільного віку, бракує тісного взаємозв'язку між професійно-технічними та загальноосвітніми навчальними закладами щодо спільної профорієнтаційної роботи з впровадження і розвитку технологічного профілю. Проблема ускладнюється тим, що в загальноосвітніх НЗ, як правило, відсутні інженерно-педагогічні кадри, науково-методичний комплекс і належна матеріально-технічна база, що заважає забезпеченню реалізації цілей і задач технологічного профілю.

Виникають протиріччя:

зовнішні – між потребами сучасного ринку праці у кваліфікованих спеціалістах робітничих професій та забезпеченістю їх системою освіти;

внутрішні – між завданнями профільного навчання і забезпеченням їх реалізації у професійному самовизначенні учнів старшої школи щодо технологічного профілю.

Наразі назріла нагальна потреба в налагодженні, формуванні та розвитку відносин між освітніми структурами шкіл і закладів профтехосвіти.

З одного боку, загальна школа самостійно не може вирішити наявні проблеми співпраці, а саме:

- матеріально-технічне забезпечення професійної підготовки;
- кадрове забезпечення викладачів спецдисциплін, майстрів виробничого навчання;
- забезпечення політехнічного розвитку учнів, ознайомлення їх з основами техніки, сучасними технологіями;
- забезпечення вчителів та учнів технічною та науково-методичною літературою тощо.

З іншого боку, ПТНЗ не вирішує питань загальної школи, але забезпечує:

- оволодіння професійними знаннями і навичками;
- розвиток професійних інтересів і професійно важливих якостей;
- уточнення подальшої професійної перспективи;
- адаптацію до професійного навчального закладу;
- наявність висококваліфікованих педагогічних кадрів і їхню зацікавленість у розвитку кожного учня;
- здійснення професійної підготовки разом із трудовим навчанням зважаючи на нахили учнів до певної робітничої професії;
- виявлення можливостей учнів, їхню своєчасну корекцію і розвиток у педагогічному процесі в школі і ПТНЗ;
- професійна діагностика мотивів, інтересу до професій;
- формування мотивованих професійних намірів тощо.

Сутність змін освітньої політики полягає, на наш погляд, у проектуванні єдиного профорієнтаційного простору загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів, створенні динамічної профорієнтаційної моделі, де школа і ПТНЗ стають здатними до розвитку й оновлення, такими, що стимулюють свідомий вибір професії у випускника. А саме, у процесі спільної діяльності загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів у учнів виховуються якості особистості, які можуть бути сформовані лише в процесі залучення учнів школи до технологічної, дослідницької праці, виробничої практики в умовах навчальних майстерень. Очевидно, що професійна освіта учнів старшої школи в умовах ПТНЗ є розвивальною для світогляду, сприяє отриманню знань про професії взагалі і обрану професію зокрема, сприяє розширенню вибору в професійному самовизначенні випускників школи, реалізації своїх нахилів, здібностей, можливостей. Користь такої співпраці на основі спільного відбору змісту, форм і методів діяльності щодо технологічного профілю є безумовною. Безперечно, що в ході практичного системного співробітництва необхідним є вирішувати питання нормативно-правового, методичного, психологічного і т.д. забезпечення навчально-виховного процесу. Тому, на наш погляд, реальним координаційним діям передують побудова алгоритму взаємодії, системної узгодженості загальних зусиль щодо зростання ефективності спільної праці, а науково - методичну підтримку процесу координації, дослідницьку роботу з цієї проблеми може забезпечити заклад післядипломної педагогічної освіти.

В контексті розвитку теорії та практики підготовки особистості до професійної діяльності потребує подальшого розгляду важлива проблема, перегляду парадигми професійної орієнтації з позицій компетентнісного підходу, визначення сучасного змісту, форм та методів професійного консультування та ін.. [3]

Отже, незважаючи на всі труднощі і суперечливості сьогодення, цей напрямок роботи є інноваційно спрямованим на реалізацію положень Концепції профільного навчання і Концепції професійно-технічної(професійної) освіти. Цінність такої інноваційної форми роботи полягає в ефективності процесу навчання, цілісної результативності системи профорієнтаційної роботи, яка оптимально забезпечить умови свідомого вибору професії.

#### Література:

1. Богачек И.А. Управление общеобразовательной подготовкой учащихся в среднем профтехучилище. - М.: Высш. Шк., 1990.-151с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (Уклад.і голов. ред. В.Т.Бусел.-К.; Ірпінь: ВТ „Перун”, 2001.-1314с., 863с.
3. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Садовникова И.О. Профориентология: Теория и практика: Учеб.пособие для высшей школы/ Э.Ф. Зеер ,А.М. Павлова,И.О.Садовникова,-М.:Академический поект;Екатеринбург:Деловая книга,2009. – 192с.
4. Лихач В.М., Гуревич Р.С. Преемственность содержания трудового обучения и профессиональной подготовки учащихся. – М.: Высшая школа., 1990. – 111 с.
5. Павлютенков Е.М. Управление профессиональной ориентации в общеобразовательной школе. Владивосток: Издательство Дальневосточного университета. 1990. 87 с.

6. Павлютенков Е.М. Педагогические основы преемственности в профориентационной работе между общеобразовательными школами, профессионально-техническими училищами и производством. Автореф. дис. канд. пед. наук. Киев: 1974. 14 с.
7. Стандарты профессионально - технического образования Украины. / В.В. Томашенко, А.Д.Сима, Н.Г.Ничкало и др. – К.: Наук. світ. 2000.
8. Толочек В.А. Современная психология труда/Владимир Алексеевич Толочек.-СПб:Питер, 2006.-479с.
9. Философский энциклопедический словарь. - М.: ИНФРА -М, 2003.-222-223с.